

דפי עיון

במפרשים

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:

אורה - זו תורה.

ובך הוא אומר:

"כי בר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

י"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ב.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ג

פרשת וארא

א. אור החיים.

פרק ו' פסוק יג':

ג) וידבר ה' וגו'. צריך לדעת מה דבר ה' להם. עוד צריך לדעת כונת אומר ויצום אל וגו'. ונד"ל (שמור"ר פ"ז) דרשו שיהג ישראל בנחת וגם שיהגו כבוד במלכות, וזה דרך דרש. עוד קשה היכן תשובת אל עליון לדברי שלוחו, ומה גם ששען טענה הנשמעת, ולו יהיה ששעה וק"ו אינו ק"ו, הנה לו לסתור דבריו, והגם שנוכל לומר כי העדר התשובה היא ההכחשה בקל וחמר כי איננו נכון, עם כל זה בפה שלפנינו אין אנו יכולין לומר כן, בהעיר הערה אחת בכתוב שאחר זה וידבר ה' וגו' אם נאמר שמה שאמר משה הן בני ישראל לא חש להשיבו אל עליון אם כן לפה לא נצה ה' לדבר דברים הנאמרים בפסוק וידבר וגו' גם הצנאה הלז שאמר ויצום עד אחר דבר משה לפניו הן בני ישראל.

אכן הנכון בעיני כי בא להשיבו על טענתו שלא התשיבוהו ישראל לשמע דבריו ועוד לו כי לצד פרעה כי משה ידבר יש לו גרעון ופחיתות לצד היותו ערל שפתים כמו שפרשתי, ובאה התשובה על זה וידבר ה' אל משה ואל אהרן פי' השנה אותם בשליחות וכן וידבר אהרן גם לפרעה כי שניהם שוים בדבר, וילצד שלא יהיו נחשבים לשמע להם אמר ויצום פי' המליכם על בני ישראל ועל פרעה על דרך (ש"א י"ג) ויצוהו ה' לנגיד ומעתה הנה מוראם על ישראל ועל פרעה ואמר להוציא וגו' פי' לסבת פרט זה הקנה להם ה' בחינת המלכות על ישראל לכל ומאנו לצאת ועל פרעה לכל יעקב על ידם. ומאן אמה למד שיש רשות למשה ולאהרן לרדות באיש ישראל המקאן לצאת. ואולי כי לזה נתכונן משה באומר בני ישראל לא שמעו אלי פי' לא רצו לצאת כי אמרו ינוח לנו בן עמרם במקומנו לזה המליך ה' את האחים למלכים עליהם כנזכר, ומעתה פרחה לה טענת הן בני ישראל וגו' כי מעתה והלאה מורא מלכות עליהם ועל פרעה וידבר משה אליו כדבר אל עבדו וכמו שכן היה, וכן נתשבו הדברים על נכון:

פירוש

1. קשיים מספר מצפה כרשננו כמאור לפרש קטע זה, התוכל לאמנותם ולהסבירם?
2. שני ציוויי כבוד ציווה הקב"ה את משה, מה הם ומה ההבדל ביניהם?
3. מה טעם משה כאן?
4. מה היתה תשובת הקב"ה ואיך זה כצד אל המע מצייהם de משה ואהרן?

* * *

השאלה השביעית למה זכר הכתוב כאן יחס שלשה שבטים ראובן שמעון ולוי בניהם ובני בניהם (ו, יד-כח), ולא זכר דבר משאר השבטים. ואם אמרנו שעשה זה לכבוד משה רבינו עליו השלום היה ראוי שיזכר יחס לוי בלבד, וראובן ושמעון למה לו לזכור בתיהם¹⁸ במקום הזה.

כמו שלכבוד אברהם זכר הכתוב בסדר "נח" (בראשית פרק יא) הדורות הראשונים שקדמוהו, כן לכבוד משה ואהרן זכר הכתוב בכאן יחסן ויחס אבותיהם¹⁹. וזהו שאמר: "אלה ראשי בית אבותם", שאינו חוזר לעם ישראל כמו שחשב הראב"ע², שאם כן היה לו לזכור כל השבטים. אלא שרצה הכתוב לזכור ראשי בית אבות משה ואהרן, כדי להודיע שאבותיהם כולם היו קדושים יראי ה' וחושבי שמו²⁰, מאברהם יצחק ויעקב לוי קהת עמרם משה ואהרן.

והנה לא התחיל ספור היחס הזה מזכרון לוי בלבד, והתחיל מראובן, להודיע שלא היה שם משוא פנים בדבר. ושלא נבחרו משה ואהרן לשליחות הזה מכל בני ישראל, רק מפני שנמצא אתם שלמות וזכות¹² מזולתם. ולכן בחר השם יתברך בהם. ומפני זה עשה הכתוב החפוש מתחלת השבטים. והתחיל מראובן כי הוא הבכור, וזכר שהיו ראשי בית אבותם חנוך ופלוא חצרן וכרמי. ועבר מהם, כי לא נמצא בהם איש ראוי והגון לשליחות. ולסבה זו גם כן לא מנה שני חיי שום אחד מהם, כמו שהוא המנהג בספורי התורה בשלמים כלם, על דרך מה שאמר שלמה¹³ עליו השלום (תהלים לו, יח): "יודע יי' ימי תמימים". ואחר כך הזכיר שמעון וראשי בית אבותיו ימואל וימין וגו', ועבר מהם גם כן.

אלות

1. מה מדיוק אלתו de כרננו?
2. מה מצנוה לקושי שהתצורתי?
3. הויע לק תלוסה אסערית שלנה מלו?

* * *

ג. ספורנו עם פירוש הרב י. קופרמן.

פרק ח' פסוקים יז', יט', כו', כח':

(יז) וגם האדמה אשר הם³³ עליה. הקרקע³⁴ אשר עליו הבתים³⁵ ימלא נחשים וזולתם מהשוקנים במעבה האדמה³⁵, באפן שלא יהיו בטוחים גם בלילה³⁶ בבית סגור.

(יט) ושמתי פדת בין עמי ובין עמך. שגם לקצת "עמי" שיבואו למקום הערב לא יזיק הערב קלל, ויזיק ל"עמך" באותו המקום בעצמו³⁷.

(כו) ויעתר. להסיר הערב באותו הזמן שקבע³⁸ ובאותו האפן שייעד לפרעה באמרו "ויסר הערב" (פסוק כז). לא שיבטל וימות כמו שהיה בצפנרדעים³⁹, ונה הורה באמרו "ויעש ה' כדבר משה" (שם), באפן הסרת המכה⁴⁰ ובזמנה⁴¹.

(כח) גם בפעם הזאת. כמו שעשה בצפנרדעים⁴², אף על פי שהיה לו לירא מהערב שלא מת, אצל⁴³ סר, ונקל זאת בעיני ה' להשיבו⁴⁴.

33. אין הכוונה לאנשים ("בן ובעבדיך ובעמך") אלא לבתים ("בתוך" ו"בתי מצרים"). 34. היא "האדמה". 35. שגם אלה כלולים במכת הערוב. 36. "בו תרמוש כל חיתו יער", כי לא באלה קא עסקינן אלא באלה הבאים ממעבה האדמה ביסוד הבית, כאשר גם נעולה הדלת לא תועיל נגדם.

37. כך שפסוק יט אינו בבחינת פירוש קא מפרש את פסוק יח, אלא בפסוק יח מדובר על הפרדה בין המקומות, ואילו בפסוקנו על הפרדה בין האומות אף במקום של המצרים שיש שם ערוב. וכן דעת האב"ע והרמב"ן.

38. "מחר" (פסוק כה). כאן היתה זאת הצעת משה, לעומת "למחר" (לעיל ח, ז) של מכת הצפנרדעים שהיתה הצעת פרעה לדברי משה "התפאר עלי למתי" (שם פסוק ה). 39. כמבואר בדברי רבינו לעיל ח, פסוקים ו, ז, ט. 40. "ויסר הערוב מפרעה מעבדיו ומעמו", במקביל אל "וסר הערוב מפרעה מעבדיו ומעמו". 41. והוא "מחר" שצויין על ידי "ויעש ה' כדבר משה", שהרי ההקבלה בין שני הכתובים (עיין הערה 40) מוכיחה כמאה עדים על אופן הסרת המכה כדבר משה, ומאי קמ"ל "ויעש ה' כדבר משה". ויש להוסיף שלעומת מכת הצפנרדעים ששם היה צורך ב"צעקה" (ח, ח) בגלל 'פלגא', כאן במכת הערוב היה צורך ב"ויעתר" בלבד שהוא הרבות תפילה

כה

42. הכוונה ל"ויכבד פרעה את לבו" כמו (לעיל ח,יא) "והכבד את לבו" (לעומת "ויחזק לב פרעה") ועיין בביאורנו שם. 43. רק. 44. אין צורך אף במכה חדשה (ובהתראה חדשה וכו') באשר שובם יוכל להיות מעין שלב שני של אותה מכה.

(רש"י לפסוקנו, וכן רש"י בראשית כה, כא ד"ה ויעתר - הרבה והפעיר בתפילה), וזאת משום שמשוה הוא אשר קבע את אופן זמן סילוק המכה. כאשר שליח ה' בעצמו קובע את תאריך הסילוק, אין זה 'פלגא' אלא 'כולה' בבחינת הפה שאסר הוא הפה שהתיר, ויש עוד דרגה הנמוכה מזאת ("אפרוש כפי אל ה'") של תפילה שמצינו אותה כאשר כל התפילה והבקשה היא להפסיק את המכה שה' הביא, בבחינת 'הפה שאסר הוא הפה שהתיר'. לכן דברי רבינו בנויים על ד"ה "ויעתר" עקב ההשוואה עם מכת הצפרדעים.

שאלות

1. איך אפשר פרשנו את פסוק יג' ומה הוא מוסיף כאן?
2. פרשנו קובץ כי היתה הפרדה בין המקומות והפרדה בין האמות, למה זה חשוב להדגיש?
3. מה ולמה היה הקדל בין הצצת משה בצרוב לצומת מה שקרה אצל הצפרדעים?
4. כרשן פרשנו מסביר הקדלי מוסיף בתפילה, התוכל להסבירו?
5. למה היה פרעה צריק לירוא כאן יותר מאשר בצפרדעים?

* * *

ה. מדרשי תורה להקדוש ר' אנשלמה האשתורקי הי"ד .

פרק ט' פסוק לד': ויכבד לבו הוא ועבריו : הרצון באמרו ועבריו בעבור שאמר להם משה ואתה ועברך ידעתי כי טרם תיראון לפיכך תרה אסם שאמרו מה היה לו להזכירנו ועל זה הכבירו לבם עם פרעה, ואולי אמרו לפרעה שכיון שאמר משה בפעם הזאת אני שולח את כל מנפתי עד שהוצרך השי' להביא סכות הקניות מן השמים המטר והכרד והאש יחד נראה שכבר שלח כל חציו ונשלמו כל סכותיו כשמים וכארץ, וזה שאמר כל מנפתי כלומר עשה כל יכלתו. וזה שאמר כי טרם תיראון דיל שקודם סור הטכה אתם יראים ואחרי סורה לא תיראו, חשבו שהורה שלא יוסיף להכות כאשר עשה - ואין לירא ממנו עוד. על כן הכביר לב כלם:

שאלות

1. מהי אפלתו בראשית דבריו?
2. מה ולמה היתה תאופת הצפרדעים?
3. איך פרעה וצמדיו הבינו את דברי משה ולפי זה מתי פחדו ומתי לא?
4. למה הקפ"ה הכביר לבם כולל אתה?

* * *